

Katja Pavlič Škerjanc, Zavod RS za šolstvo

## PREREZI SKOZI SISTEM SODELOVALNEGA IN TIMSKEGA POUČEVANJA

Prispevek, ki sledi, je natančno to, kar nakazuje njegov naslov: kratek prečni pregled skozi sistem sodelovalnega in timskega poučevanja (v nadaljevanju SITP), ki smo ga razvili na Zavodu RS za šolstvo v zadnjih osmih letih<sup>1</sup> znotraj nekaj velikih razvojnih projektov na področju gimnazijskega izobraževanja. Sistem ni nastal v praznem prostoru, ki ga lahko zapolni le nekaj povsem novega. Prav nasprotno, eklektično je nabiral in odbiral med že znanimi oblikami pedagoškega timskega dela, ki sta jih uveljavili tuja in naša teorija in praksa. Vendar pa – morda malo neskromno – verjamemo, da je bil končni dosežek dovolj inovativen in individualen, da ga lahko upravičeno imenujemo model, kot njegove avtorje pa pripoznamo vse, ki so prispevali njegovemu nastanku in razvoju znotraj Zavoda RS za šolstvo in na šolah, vključenih v projekte.<sup>2</sup> Premišljen izbor strokovnih in izkušenskih podlag, še bolj pa njihova prožna, sprotim popravkom naklonjena predelava in dodelava so prepoznavne značilnosti in hkrati kazalniki kakovosti sistema, ki se je postopoma vgradil v naš šolski prostor in čas. Posredno je sistem SITP prejel formalno pripoznanje – in priznanje – leta 2008 z novelo Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje gimnazijskih programov in Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov za pridobitev poklicne in srednje strokovne izobrazbe (6. člen), na podlagi katere vse srednje šole dobivajo dodatna sredstva, namenjena timskega poučevanju.

V nadaljevanju zaradi omejitev, ki jih postavljata narava in obseg pričujoče publikacije, sistem SITP prikazujemo bolj informativno, samo skozi izseke, ki so njegovi posebej ilustrativni ali pomembni deli. Kompleksnost in raznorodnost tematike in rešitev pa gotovo narekuje ta ustreznejšo, bolj celovito, poglobljeno in problemsko predstavitev v samostojni publikaciji, ki bi novonastalo teorijo podprla in hkrati kritično soočila tudi z neposredno prakso. Upamo, da bo takšno monografsko delo mogoče objaviti do konca koledarskega ali vsaj naslednjega šolskega leta.

Celostna predstavitev sistema SITP bi se nedvomno morala začeti z osmislitvijo sodelovanja in z razmislekom o ključnem pomenu sodelovalne zmožnosti (posameznika in timov), ki je v današnjem, bolj kot kadar koli prej soodvisno povezanem svetu dobila novo mesto in nove vloge tako v zasebnem kot profesionalnem življenju ljudi. Naj podrobnejši pregled pustimo za poznejši čas in druge priložnosti, na tem mestu pa opozorimo le na nekaj pasti, v katere se lahko ujamejo naša razmišljanja.

- Četudi sta izobraževanje kot področje dejavnosti in šola kot organizacija po svojem bistvu kolektivne narave, to samo po sebi še ne dokazuje niti prisotnosti, kaj šele kakovosti sodelovanja. Med delati skupaj in sodelovati je velika razlika, med eno in drugo skrajnostjo pa raznobarna paleta možnosti medsebojnih delovnih odnosov. Na njenem najtemnejšem koncu so zagotovo tiste, na katerih – logiki časa navkljub – trmasto vztrajajo zagovorniki izoliranega poučevanja.
- Sodelovanje med učitelji, katerega najbolj neposredni obliki sta sodelovalno in timsko poučevanje, ima različne namene in je usmerjeno v različne cilje. Četudi je na dlani, da so učenci oz. dijaki tisti, ki naj bi jim takšna dodatna vrednost prinesla največjo korist, pa ne smemo prezreti, da timsko delo bogati tudi tiste, ki ga izvajajo, torej učitelje same, namenjeno pa je lahko tudi za izboljšave, ki učencem in učiteljem le posredno prinašajo prednosti, kot so na primer profiliranje šolskih kurikulumov, uveljavljanje specifičnih kurikularnih pristopov (npr. integrativni kurikulum) in didaktičnih metod (npr. projektno učenje) idr. Vpeljava sistema SITP na vsešolski ravni – le na tej ga namreč lahko dosledno izvajamo – je novost, ki je ne moremo uspešno vpeljati niti na akcijsko naključen niti na administrativno frontalen način. Slediti moramo vsem korakom, ki jih narekuje vpeljevanje sprememb v šolo. Temeljna načela so

<sup>1</sup> Koncept in prvo različico današnjega že močno nadgrajenega, razvejenega in na nacionalno raven razširjenega sistema SITP je vzpostavil projekt Evropski oddelki leta 2004 (vodja projekta EO, ki je potekal med letoma 2004 in 2011, in avtorica njegovih konceptualnih rešitev je avtorica članka, Katja Pavlič Škerjanc).

<sup>2</sup> Sistem SITP sta zaporedno, od leta 2008 dalje pa vzporedno nadgrajevala in na vse gimnazije razširila projekta Posodobitev gimnazije (2008–10, vodja projekta dr. Branko Slivar) in Usposabljanje učiteljev za uvajanje posodobitev gimnazijskih programov (2008–10, vodja projekta dr. Zora Rutar Ilc). Od leta 2008 dalje sistem SITP uveljavljata in dalje razvijata tudi projekta Sporazumevanje v tujih jezikih – Uvajanje inovativnih pristopov k poučevanju tujih jezikov z vključevanjem tujih učiteljev v izvedbeni kurikulum (2008–10, vodja projekta Katja Pavlič Škerjanc) in Obogateno učenje tujih jezikov (2010–12, vodja projekta Katja Pavlič Škerjanc).

postopnost (procesnost, razvojnost), načrtnost in sistematičnost, prvi nujni pogoj pa gotovo prepričanost o smiselnosti takšnega pristopa na vseh ravneh, od vodstva do učitelja kot posameznika. Zaporedje korakov smotrne in uspešne vpeljave:<sup>3</sup> 1. uzavestitev, 2. osmislitev, 3. razumevanje, 4. uposobitev, 5. sprejem, 6. vpeljava. Priprava na vpeljavo sistema SITP na raven šole naj bo najprej strateška (vključitev v razvojne dokumente šole) in šele nato operativna (letno in sprotno načrtovanje).

### SISTEM SODELOVALNEGA IN TIMSKEGA POUČEVANJA

Naše razumevanje sistema SITP in njegov odnos do timskega dela sploh najbolj pregledno pokaže spodnja razpredelnica:

Timsko delo			
Drugo	Sodelovalno poučevanje		
Drugo	Timsko poučevanje		Drugo
Drugo	Timsko poučevanje tipa A oz. interaktivno TP	Timsko poučevanje tipa B (rotacijsko ipd.)	Drugo

Timsko delo je nadpomenka, ki pomensko zajema različne vrste in oblike povezovanja in sodelovanja učiteljev in drugih strokovnih delavcev na šoli, poučevanje je le ena od njih. Sodelovanje pri poučevanju je lahko posredno ali neposredno, njegov namen, cilji, obseg in oblike pa raznoliki. Sodelovalno poučevanje je v tej pomenski hierarhiji hkrati podpomenka timskega delu in nadpomenka timskega poučevanju ter drugim oblikam sodelovalnega poučevanja. Kdo bi lahko oporekal tako zapletenemu poimenovanju in nekateri sprva tudi so, saj so ga videli kot nepotrebno poigravanje in preigravanje z besedami, ki jih krovni pojem timskega dela oz. uveljavljeni strokovni termin timskega pouka tako ali tako vključujeta. Slednje je sicer res, a za tako razdelan sistem povezovanja in sodelovanja učiteljev pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju učnega procesa sta oba pojma pomensko tako široka, da ju navidezno absurdno, v resnici pa povsem razumljivo prav bogastvo oblik naredi amorfna. Premalo sta namreč pomensko razločevalna, da bi omogočala kakovostno strokovno sporazumevanje. Kar se je učiteljem sprva zdelo nepotreben dodatni napor, je sčasoma omogočilo, da si lažje in v krajšem času povedo več, in postalo del njihovega avtomatiziranega vsakodnevnega strokovnega besedišča.

### OBLIKE SODELOVALNEGA POUČEVANJA: PREGLEDNA PREDSTAVITEV

1. Izmenjava idej
2. Diskusije
3. Medsebojna opazovanja
4. Skupne učne dejavnosti
5. Izmenjave učiteljev
6. Timsko poučevanje:
7. Timsko poučevanje tipa A, tj. interaktivno timsko poučevanje
8. Timsko poučevanje tipa B

**Izmenjava idej** je organizirana dejavnost, formaliziran postopek, ki terja od vseh učiteljev:

- redno izmenjavo lastnih izkušenj in izdelkov s kolegi, npr. z vlaganjem priprav na pouk, učnih gradiv, refleksij ipd. v predmetne oz. tematske mape oz. fascikle ali elektronske portfolije (s pregledno ureditvijo, morda posebnim razdelkom »namig tedna« ipd.) in
- določitev učitelja, ki bo stalni nosilec te naloge ali pa vzpostavitev rotacije med učitelji (z izmenjavanjem vloge nosilca, npr. na 1 mesec ali ocenjevalno obdobje).

**Diskusije** pomenijo načrtne, strukturirane in vodene pogovore v stalnih ali ad hoc oblikovanih diskusijskih skupinah učiteljev o aktualnih temah, ki vključujejo obvezna plenarna poročanja (v tej ali oni obliki) o stališčih in predlogih skupin ter oblikovanje končnih sklepov.

**Medsebojna opazovanja** so pod določenimi pogoji lahko oblika interaktivnega timskega poučevanja, praviloma pa gre za kolegialno učenje po načelih vzajemnosti in recipročnosti (kdor opazuje, se tudi sam prepusti opazovanju). Medsebojna opazovanja so skrbno načrtovana, strukturirana dejavnost, ki predvideva jasne, vnaprej dogovorjene cilje in rezultate, se izvaja s pomočjo pripomočkov, kakršni so npr. opazovalne liste, in poteka po t. i. opazovalnem protokolu (ta vključuje navodila in priporočila za aktivnosti pred opazovanjem, med opazovanjem in po opazovanju).

**Skupne učne dejavnosti in izmenjave učiteljev** so prva od oblik sodelovalnega poučevanja, ki že neposredno vključuje tudi učence oz. dijake. Nekaj oblik v razmislek:

- Za ustno preverjanje znanja se zamenjata učitelja istega predmeta med dvema oddelkoma. To omogoči kritično distanco do učnih dosežkov lastnih dijakov ter svojega načina in kriterijev ocenjevanja. Dijaki morajo biti na to vnaprej opozorjeni in pripravljeni.
- Učitelji paralelno organizirajo tekmovanje v znanju med oddelki. To so lahko tudi kvizi o manj pomembnih stvareh, za poživitev pouka in motiviranje

<sup>3</sup> Da je vpeljava dolgoročno uspešna, moramo spremljati njeno izvajanje in ugotavljati njeno kakovost (evalvacija). Napake popravljamo sproti po načelih akcijskega raziskovanja, izhodiščne rešitve nenehno izboljšujemo in dograjujemo po načelih spiralnega vpeljevanja sprememb. Glej priložnik *Vpeljevanje sprememb v šole – konceptualni vidiki* (2006), Zavod RS za šolstvo, Ljubljana.

dijakov. Objava rezultatov ima lahko zelo pozitivne učinke na nadaljnje delo dijakov.

- Dijaki različnih oddelkov drug drugemu pišejo e-pisma v slovenščini oz./in tujih jezikih. To dejavnost lahko dopolnimo z igro vlog, da simuliramo avtentične življenjske situacije (npr. pisanje prošnje za sprejem na delo in odgovor delodajalca).
- Dijaki enega oddelka svoje govorne nastope (npr. ob predstavitvi rezultatov projektnega dela) izvedejo v drugem oddelku.

**Timsko poučevanje** pomeni, da dva ali več učiteljev skupno načrtuje, izvaja in vrednoti učni proces v isti skupini (oz. skupinah) učencev oz. dijakov ter spremlja in ugotavlja doseganje učnih ciljev.

- **Timsko poučevanje tipa A**, tj. **interaktivno timsko poučevanje**, pomeni, da praviloma dva učitelja (optimalna velikost) sočasno poučujeta isto skupino učencev oz. dijakov, praviloma tudi v istem prostoru.
- **Timsko poučevanje tipa B** pomeni, da dva ali več učiteljev tesno sodeluje pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju učnega procesa in ugotavljanju učnih dosežkov dijakov, vendar ne poučujejo vsi iste oz. celotne skupine dijakov oz. ne poučujejo iste skupine dijakov sočasno oz. ne izvajajo skupaj vseh faz učnega procesa.

Nekaj oblik timskega poučevanja tipa B:

- Člani tima se redno sestajajo, da si izmenjujejo ideje, poučujejo pa neodvisno in nepovezano.
- Tim v tem primeru je npr. predmetni aktiv, dejavnost pa načrtna izmenjava idej v predmetnem aktivu (formaliziran postopek – sestanki, mapa/fascikel, mapa učnih priprav in gradiv itd.).
- Člani tima poučujejo ločeno, a povezano.
- Tudi v tem primeru je tim predmetni aktiv. Učitelji istega predmeta načrtno in sistematično skupaj sestavljajo in oz. uporabljajo iste učne priprave, učna gradiva, vprašanja in naloge za preverjanje in ocenjevanje znanja itd.
- Člani tima (po navadi dva) poučujejo isto skupino dijakov in učni proces načrtujejo skupaj, izvajajo pa ga (praviloma stalno) na različnih podskupinah učencev.
- Sem sodijo npr. nivojski pouk z zunanjo diferenciacijo, diferencirane priprave na maturo (osnovni in višji nivo).
- Člani tima učni proces skupno načrtujejo, vsak učitelj pa po sistemu rotacije poučuje isto skupino (ali podskupine iste večje skupine) dijakov glede na svojo ožjo strokovno specializacijo (rotacijsko timsko poučevanje, npr. multidisciplinarna

izvedba interdisciplinarnega predmeta – zaporedno poučevanje učiteljev različnih predmetov).

V nadaljevanju pod drobnogled, čeprav tudi tu le s pomočjo preglednih izsekov, postavimo najbolj ambiciozno obliko sodelovalnega poučevanja, t. i. interaktivno timsko poučevanje.

### INTERAKTIVNO TIMSKO POUČEVANJE ALI $1 + 1 = 3$

Ultimativna, najbolj neposredna, intenzivna in vseobsegajoča oblika timskega pouka je t. i. interaktivno timsko poučevanje (v nadaljevanju ITP).<sup>4</sup> Največ terja in največ daje; zahteva veliko na vseh ravneh, od najvišje systemske (zakonodajne in finančne) do najbolj intimne osebne, pa tudi obogati vse, ki jih kakor koli zadeva: nacionalni kurikulum, šolski kurikulum, šola, učitelja, ki ga neposredno izvajata, in učence, ki jih v učni proces pritegne kot dejavne »tretje partnerje«. ITP vse sestavine in učinke pouka okrepi, v dobrem in slabem. Če je načrtovan in izveden kakovostno, bo »dodana vrednost« nesporna: okrepljeni in bolj izraziti bodo učinki na učence tako v učnem procesu samem kot v učnih rezultatih. Če bo načrtovan in izveden neustrezno, po preprosti enačbi  $1 + 1 = 2$ , pa bo pod povečevalno steklo javne presoje in kritike postavil vse slabosti in pomanjkljivosti, ki sicer ostajajo neopažene. Vidne bodo postale slabosti obeh učiteljev, ki se v neposredni medsebojni interakciji razkrijeta – kot poklicna strokovnjaka in kot človeška posameznika – bolj in drugače kot pri tradicionalnem samostojnem oz. izoliranem poučevanju. Slabo načrtovan in izveden ITP, ITP »s figo v žepu«, ki ga šola izvaja bolj iz dnevnopolitičnih in kozmetičnih razlogov kot iskrenega prepričanja o njegovem smislu, bo razgalil tudi šolo in njeno organizacijsko kulturo. Timski pouk, dober ali slab, je v prav tolikšni meri izkaznica o vodenju in vodstvu šole kot o konkretnih učiteljskih parih samih.

Nedvomno pa morajo biti za kakovostni ITP ustvarjeni pogoji tudi nad ravno volje in znanja šolskih kolektivov, tj. na sistemski in upravljalški ravni, ki naj timsko poučevanje ne le spodbujata, ampak tudi – na ta ali oni način – regulirata in normirata ter ustrezno nagradita. V sedanjih restriktivnih ekonomskih razmerah se bodo morda morale nadstandardne storitve, kakršna je ITP, za nekaj časa ukloniti logiki omejitvenih ukrepov, ki narakujejo korak nazaj, da bosta čim prej spet možna dva naprej. Vendar pa takšna ekonomska preudarnost ne diskvalificira sistema sodelovalnega in timskega poučevanja samega. Verjamemo, da bo tudi varčevalna šolska politika prepoznala in pripoznala njegov pomen in ga, četudi z bolj selektivnim pristopom, še naprej uporabljala kot sredstvo

<sup>4</sup> ITP je okrajšava za interaktivni timsko pouk, tj. sam. m. sp.

za zagotavljanje kakovosti (z individualizacijo in diferenciacijo učnega procesa in personalizacijo kurikulov) vsaj pri uresničevanju prioritarnih vzgojno-izobraževalnih ciljev in na najbolj občutljivih segmentih šolskega sistema (začetek obveznega šolanja, otroci s posebnimi potrebami, priseljenci itd.).

ITP je tista oblika timskega pouka znotraj sistema SITP, ki pomeni: **dva**<sup>5</sup> učitelja, ki sočasno in praviloma v **istem prostoru izvajata pedagoški proces z/za isto skupino učencev**. (*Citiranje avtorjev, ki tako ali podobno definirajo timsko poučevanje, se zdi nesmiselno. Definicija sama po sebi ni avtorska, ampak zdravorazumska in dogovorna.*) Vsi razlogi, ki utemeljujejo in dokazujejo smisel sistema SITP, veljajo tudi – in celo v večji meri – za ITP, zaradi kompleksnosti oblike pa je več tudi omejitev in tveganj. ITP namreč v primerjavi z drugimi oblikami SITP terja tesno in intenzivno sodelovanje timskih učiteljev v vseh fazah pouka: pripravljalni, izvedbeni in evalvacijski.

Vpeljava ITP na kurikularno in/oz. vsešolsko raven pomeni za povprečno slovensko šolo ter njeno vodstvo in učitelje, tradicionalno vajene ločenega poučevanja v enojnih urah in po enakem urniku, določenem za vse leto vnaprej, kar precej zajeten splet novega in drugačnega.

Šola, ki se pripravlja na sicer postopno, a načrtno in sistematično vpeljavo ITP na kurikularno raven po načelih vsešolskega pristopa, si mora zastaviti in zase ustrezno odgovoriti na naslednja vprašanja po spodnjem zaporedju:

#### 1. Kaj je ITP? (informativna raven)

Dokler vodstvo in učitelji ne razumejo dovolj enoznačno, do česa naj se opredelijo, je vsaka aktivnost ne le jalova, ampak celo kontraproduktivna.

#### 2. Kaj so namen in cilji ITP?

Uspešna vpeljava vsake novosti temelji na njeni osmislitvi. Inteligentni razmišljujoči človek – da to učitelj je, ne bi smeli dvomiti – mora razumeti smisel, namen in cilje neke novosti, da jo sprejme (kot idejo, koncept) in je pripravljen vložiti več svojega časa in navora, da se zanj usposobi (teoretično in praktično) in jo končno usvoji kot integralni del svojih vsakodnevnih pedagoških ravnanj.

#### 3. Kaj je ITP? (študijska raven)

**Kakšne vrste in oblike ITP obstajajo? Kaj so njihove značilnosti, kaj prednosti in kaj slabosti? Kako se oblikujejo poučevalni timi? Kako poteka ITP: kakšni sta priprava nanj in izvedba, kakšna je refleksija oz. evalvacija?** ... Uvodni pregledni seznanitvi sledi temeljitejša spoznavanje, ki je najbolj učinkovito, če poteka postopno po načelu koncentričnega širjenja in poglobljanja znanj in veščin, znotraj katerega se dopolnjujeta teorija in

praksa, tuja (ki jo opazujemo in kritično analiziramo) in lastna (ki ji sledita samorefleksija in kritično prijateljevanje).

- 4. Kakšne zahteve postavljata vpeljava in izvajanje ITP pred šolo kot celoto, pred vodstvo šole in pred učitelje?** Ne bo odveč, če šolski kolektiv najprej ponovno uzavesti, kakšne izzive (+) in tudi stiske (–) pomeni uvajanje vsake spremembe. V nadaljevanju pa seveda, kaj terja vpeljava te konkretne novosti na vseh ravneh, ki jih zadeva: strateški, organizacijski, pedagoški in didaktični ravni.

### DEFINICIJA ITP

Definicija interaktivnega timskega poučevanja, kot jo uporabljamo znotraj sistema SITP, je izpeljava temeljne definicije timskega pouka. O timskem pouku govorimo, kadar *dva ali več učiteljev skupno načrtuje, izvaja in vrednoti učni proces v isti skupini (oz. skupinah) učencev oz. dijakov ter spremlja in ugotavlja doseganje učnih ciljev*. **Interaktivno timsko poučevanje** pomeni, da praviloma **dva učitelja sočasno poučujeta isto skupino učencev** praviloma v **istem prostoru**.

Kot vsaka definicija tudi opredelitev ITP potrebuje nekaj dodatnih razmislekov in pojasnil.

- **Zakaj praviloma dva učitelja in ne več?** Dva učitelja sta optimalna velikost poučevalnega tima ne le iz zunanjih razlogov, ker je, denimo, v tem primeru sicer že sama po sebi zahtevna organizacija timskega pouka lažje izvedljiva in tudi finančno sprejemljivejša. Bolj merodajen argument se skriva v notranji, vsebinski kvalifikaciji interaktivnega timskega poučevanja. Ključno razliko in dodano vrednost namreč ustvarja temeljna značilnost tega tipa timskega poučevanja, tj. interaktivnost. Interaktivnost pomeni – in od učiteljev v poučevalnem timu terja – soodvisno povezanost, ki jo ustvarjata intenzivna in kontinuirana dvosmerna komunikacija in vzajemnost učinkov (ne-besed in ne-dejanj enega na drugega). Za učence, ki so v tej interakciji »tretji partner/-ji« in naj bili tudi sami aktivni (aktivno učenje!), bo že živahna dinamika delovanja in ravnanj dveh učiteljev dodaten miselni in čustveni napor, tretji in, bog ne daj, še četrti učitelj »ob istem času v istem prostoru« pa bi večjo miselno zbranost učencev in njihovo osredinjenost na učne dejavnosti, kar pričakujemo kot učinek timskega pouka, prej izničil kot izboljšal!
- Sočasnost kot nadpomenka vključuje dve časovni relaciji: časovno vzporednost oz. sočasnost in

<sup>5</sup> Nekateri avtorji uporabljajo za timski pouk, ki ga izvajata dva učitelja, tudi izraz *tandemski pouk*; to poimenovanje se zdi manj ustrezno vsaj za vse tiste oblike, v katerih sta vlogi obeh učiteljev enakovredni. Tandem namreč pomeni dvoje ljudi, živali oz. predmetov (orodij), ki sta sicer oba obrnjena v isto smer, vendar razporejena eden za drugim (lat. tandem – končno, naposled), tako da ima eden/prvi vodilno, drugi pa podporno vlogo.

časovno zaporednost znotraj iste časovne enote, praviloma učne ure (enojne ali dvojne/blok).

- Ista skupina učencev pomeni temeljno formalno organizacijsko enoto (npr. oddelek ali pa pol oddelka, če je to letoletna organizacijska oblika delitve učencev). Znotraj te krovne skupine se lahko oblikujejo enako ali različno velike podskupine, ki se jim – skladno z učnim pristopom oz. metodo – timska učitelja posvečata skupaj in hkrati oz. vzporedno, skupaj in zaporedno, ločeno in vzporedno ali ločeno in zaporedno.
- Praviloma se to dogaja v istem prostoru, če to dopušča glasnost načrtovanih učnih dejavnosti. Če so te preglasne, se seveda timski pouk izvaja v ločenih prostorih, prav tako tudi, če vsak učitelj skladno s cilji pouka izvaja drugačno dejavnost (en učitelj in ena podskupina učencev v učilnici, druga npr. v knjižnici ali na terenu itd.).

### NAMEN IN CILJI ITP

Šola bo izbirala med naslednjimi štirimi sklopi ciljev ITP, ki vsi posredno in/ali neposredno zadevajo izboljšave učnega procesa tako za učence kot za učitelje (in s tem šolo kot celoto):

- usmerjenost ITP v dijake:** večja individualizacija in diferenciacija učnega procesa za odpravljanje razlik v predznanju, diferencirano pomoč pri učnih težavah, podporo nadarjenim, prilagajanje učnim stilom itd.;
- usmerjenost v učitelje:** kolegialno učenje »drug od drugega in drug z drugim«, medsebojna pomoč pri reševanju problemov z »zahtevnimi« oddelki ali dijaki, omogočanje »specializiranosti« posameznih učiteljev na transverzalni kurikularni način (zunaj lastnega predmeta in/oz. oddelkov) itd.;
- usmerjenost v program oz. kurikulum:** profiliranje kurikula z dajanjem prednosti posameznim predmetom ali predmetnim področjem; udejanjanje specifičnih pristopov k načrtovanju in izvajanju kurikula, npr. vpeljava integrativnega in/oz. fleksibilnega kurikula, intradisciplinarno poučevanje in učenje itd.;
- usmerjenost v didaktiko:** prednostna vpeljava določenega didaktičnega pristopa, npr. projektnega učenja; osredinjanje določene faze učnega procesa, npr. preverjanja in ocenjevanje znanja.

### VRSTE IN OBLIKE ITP

ITP razlikujemo in razvrščamo glede na to, ali učitelja izvajata:

- iste ali različne učne dejavnosti,
- učne dejavnosti vzporedno ali zaporedno,
- učne dejavnosti v istem ali ločenih prostorih.

Vrste ITP so razvidne iz naslednje preglednice:

Dejavnosti	Isti prostor		Isti prostor ali ločena prostora
	Vzporedno izvajanje	Zaporedno izvajanje	Vzporedno izvajanje
iste dejavnosti	1. DVOGOVORNI dialogični		6. VZPOREDNI paralelni
različne dejavnosti	2. SOODVISNI tradicionalni (soodvisne dejavnosti)	5. IZMENJALNI alternacijski (rotirata učitelja ali učenci)	7. RAZLOČEVALNI diferencirani
	3. DOPOLNJEVALNI komplementarni (posredno ali neposredno povezane dejavnosti)		
	4. PODPORNII suportivni (eden poučuje, drugi opazuje) – tudi mentorski		

#### 1. Dvogovorni (dialogični) ITP:

- Dva učitelja SOČASNO poučujeta V NENEHNEM MEDSEBOJNEM DIALOGU.
- Pouk praviloma načrtujeta in izvedeta po načelih sodelovalnega učenja (delo v skupinah z ustreznimi izbiro dejavnosti in strukturo nalog itd.).
- Odigrata npr. prizor iz drame, simulirata debato o aktualnem političnem vprašanju itd.

**Kdaj je smotrno izbrati to vrsto ITP?** Kadar učni cilj terja modeliranje določene veščine, ki temelji na sodelovanju (debata, diskusija, pogovor – razvijanje dialoške zmožnosti itd.).

#### Opis po elementih:

- Učne dejavnosti:** iste učne dejavnosti
- Zaporedje dejavnosti:** vzporedne učne dejavnosti
- Organiziranost učencev:** celoten oddelek
- Prostor:** isti prostor
- Vlogi učiteljev:** enako pomembni
- Naloge učiteljev:** enake
- Obremenitev učiteljev s timskim delom:** zelo velika, nujno skupno načrtovanje, celotno izvajanje vseh dejavnosti in evalvacija
- Potrebna stopnja medsebojnega poznavanja in kompatibilnosti:** zelo velika
- Obseg skupnega načrtovanja:** velik
- Zahtevnost evalvacije:** srednja

## 2. Soodvisni (tradicionalni) ITP:

- Dva učitelja poučujeta SOČASNO in VZPOREDNO, a izvajata RAZLIČNE, vendar soodvisne UČNE DEJAVNOSTI.
- *Eden npr. ustno razlaga novo snov, drugi na tablo ali prosojnico riše miselni vzorec za razlagano snov; eden na tablo ali prosojnico rešuje matematično enačbo, drugi pojasnjuje miselni proces ipd.*

**Kdaj je smotrno izbrati to vrsto ITP?** Kadar učni cilj bolje dosežemo z modeliranjem (ubesedimo ali celo vizualiziramo miselne procese, korake v določeni proceduri itd.); da laže in bolje **vzporedno in ozaveščeno** dosegamo vsebinske in procesne cilje.

Opis po elementih:

- **Učne dejavnosti:** različne soodvisne učne dejavnosti
- **Zaporedje dejavnosti:** vzporedne učne dejavnosti
- **Organiziranost učencev:** celoten oddelek
- **Prostor:** isti prostor
- **Vlogi učiteljev:** enako pomembni
- **Naloge učiteljev:** različne, a povezane
- **Obremenitev učiteljev s timskim delom:** velika; skupno načrtovanje, celotno izvajanje, a različnih soodvisnih dejavnosti, in evalvacija
- **Potrebna stopnja medsebojnega poznavanja in kompatibilnosti:** zelo velika
- **Obseg skupnega načrtovanja:** velik
- **Zahtevnost evalvacije:** srednja

## 3. Dopolnjevalni (komplementarni) ITP

- Dva učitelja poučujeta SOČASNO in VZPOREDNO, a izvajata RAZLIČNE in le posredno povezane dejavnosti.
- *Eden izvaja učni proces, drugi kroži in nadzoruje, kako dijaki delajo. Eden izvaja učni proces za večino dijakov, drugi pomaga tistim, ki ne sledijo ritmu in tempu učne ure, da laže dohajajo druge.*

**Kdaj je smotrno izbrati to vrsto ITP?** Kadar je en učitelj velik strokovnjak za določeno temo, pristop, metodo itd. (izmenjave učiteljev med oddelki); kadar zahtevnost učnega cilja narekuje več pomoči posameznim **učencem** pri določenih učnih dejavnostih ali v določeni fazi učnega procesa; če je nujna večja stopnja nadzora nad **učenci**.

Opis po elementih:

- **Učne dejavnosti:** različne, a (ne)posredno povezane učne dejavnosti
- **Zaporedje dejavnosti:** vzporedne učne dejavnosti
- **Organiziranost učencev:** celoten oddelek ali delitev v (različno velike) skupine
- **Prostor:** isti prostor
- **Vlogi učiteljev:** različno pomembni (vodilna in dopolnjevalna)
- **Naloge učiteljev:** različne
- **Obremenitev učiteljev s timskim delom:** srednje velika; skupno: načrtovanje, celotno izvajanje, a različnih neposredno ali celo samo posredno povezanih dejavnosti, in evalvacija

- **Potrebna stopnja medsebojnega poznavanja in kompatibilnosti:** srednje velika
- **Obseg skupnega načrtovanja:** srednje velik
- **Zahtevnost evalvacije:** majhna

## 4. Podporni (suportivni) ITP

- **EDEN POUČUJE, DRUGI OPAZUJE (učitelja ali dijake)**
- Dva učitelja sta v razredu SOČASNO, a izvajata RAZLIČNE in le posredno povezane dejavnosti.
- *Pouk izvaja en učitelj, drugi pa ga opazuje kot kritični prijatelj (kolegialno učenje → protokol medsebojnega oz. vzajemnega opazovanja). Pouk izvaja en učitelj, drugi pa opazuje dijake (vse ali posamezne).*

**Kdaj je smotrno izbrati to vrsto ITP?** Kadar želi učitelj s kritičnim prijateljstvom pridobiti informacije o svojem delu; kadar potrebujemo bolj usmerjene in poglobljene informacije o **učencih** (o oddelku, ciljni skupini ali o posamezniku).

Opis po elementih:

- **Učne dejavnosti:** različne in neodvisne učne dejavnosti
- **Zaporedje dejavnosti:** vzporedne učne dejavnosti
- **Organiziranost učencev:** celoten oddelek
- **Prostor:** isti prostor
- **Vlogi učiteljev:** različno pomembni (vodilna in podporna)
- **Naloge učiteljev:** povsem različne
- **Obremenitev učiteljev s timskim delom:** srednje velika; skupno: načrtovanje, izvajanje, a različnih neodvisnih dejavnosti, in evalvacija
- **Potrebna stopnja medsebojnega poznavanja in kompatibilnosti:** srednje velika
- **Obseg skupnega načrtovanja:** zelo majhen
- **Zahtevnost evalvacije:** velika

## 5. Izmenjalni (alternacijski) ITP

- Dva učitelja SOČASNO, a ZAPOREDNO poučujeta tako, da
  - si RAZDELITA učne dejavnosti oz. faze učnega procesa ali pa
  - ISTE ali RAZLIČNE dejavnosti oz. faze učnega procesa izvajata z različnimi podskupinami dijakov, ki rotirajo med njima.
- Eden npr. uvede in razloži novo učno snov, drugi jo z učenci ponavlja in utrjuje itd. – t. i. notranja rotacija.
- Rotirajo lahko tudi dijaki od enega učitelja do drugega, kadar gre za pristop oz. učno metodo, ki terja delo v manjših skupinah.

**Kdaj je smotrno izbrati to vrsto ITP?** Kadar imata učitelja različne zmožnosti ali preference za posamezne učne dejavnosti; kadar učni cilj, pristop, metoda, faza učnega procesa terja **delo z manjšo skupino učencev** znotraj iste učne ure.

#### Opis po elementih:

- **Učne dejavnosti:** praviloma različne, lahko tudi iste učne dejavnosti
- **Zaporedje dejavnosti:** zaporedne učne dejavnosti
- **Organiziranost učencev:** celoten oddelek ali delitev v (praviloma enako velike) skupine
- **Prostor:** isti prostor
- **Vlogi učiteljev:** enako pomembni
- **Naloge učiteljev:** različne
- **Obremenitev učiteljev s timskim delom:** srednje velika; skupno načrtovanje, »polovično« izvajanje dejavnosti ali ponavljanje iste dejavnosti in evalvacija
- **Potrebna stopnja medsebojnega poznavanja in kompatibilnosti:** srednje velika
- **Obseg skupnega načrtovanja:** srednje velik
- **Zahtevnost evalvacije:** srednja

#### 6. Vzporedni (paralelni) ITP

- Oddelek se RAZDELI na dve skupini. Pouk se praviloma izvaja v ločenih prostorih (zunanja delitev).
- Vsak učitelj poučuje svojo skupino, da doseže ISTE UČNE CILJE na osnovi iste učne snovi in praviloma ob enakih učnih dejavnostih (*kadar učna metoda, npr. projektni pristop, terja manjše skupine učencev ipd.*).

**Kdaj je smotrno izbrati to vrsto ITP?** Kadar imata učitelja različne zmožnosti ali preference za posamezne učne dejavnosti; kadar učni cilj, pristop, metoda, faza učnega procesa terja **delo z manjšo skupino učencev** znotraj iste učne ure.

#### Opis po elementih:

- **Učne dejavnosti:** iste ali sorodne učne dejavnosti
- **Zaporedje dejavnosti:** vzporedna/sočasna izvedba
- **Organiziranost učencev:** oddelek, deljen v dve skupini
- **Prostor:** različna prostora
- **Vlogi učiteljev:** enako pomembni
- **Naloge učiteljev:** enake
- **Obremenitev učiteljev s timskim delom:** majhna; skupno načrtovanje in evalvacija; ločeno/samostojno poučevanje
- **Potrebna stopnja medsebojnega poznavanja in kompatibilnosti:** majhna
- **Obseg skupnega načrtovanja:** majhen
- **Zahtevnost evalvacije:** velika

#### 7. Razločevalni (diferencirani) ITP

- Oddelek se RAZDELI na dve skupini. Pouk se praviloma izvaja v ločenih prostorih (zunanja delitev).
- Delitev v skupine temelji na predznanju oz. zmožnostih učencev, njihovih učnih stilih, interesih ipd. Vsak učitelj poučuje svojo skupino, a z diferenciranimi cilji, vsebinami, dejavnostmi itd. (tudi: dopolnilno, dodatno, ponovitveno timsko poučevanje).

**Kdaj je smotrno izbrati to vrsto ITP?** Kadar različno predznanje, zmožnosti, motiviranost, interesi, učna situacija terjajo **diferenciacijo učnega procesa in delo z manjšo skupino učencev** v daljšem časovnem obdobju (tj. več učnih ur, a ne vse leto!)

#### Opis po elementih:

- **Učne dejavnosti:** praviloma različne, lahko tudi iste učne dejavnosti
- **Zaporedje dejavnosti:** vzporedna/sočasna izvedba
- **Organiziranost učencev:** oddelek, deljen v dve skupini
- **Prostor:** različna prostora
- **Vlogi učiteljev:** enako pomembni
- **Naloge učiteljev:** različne
- **Obremenitev učiteljev s timskim delom:** majhna; skupno: načrtovanje in evalvacija; ločeno/samostojno: poučevanje
- **Potrebna stopnja medsebojnega poznavanja in kompatibilnosti:** majhna
- **Obseg skupnega načrtovanja:** zelo majhen
- **Zahtevnost evalvacije:** velika

#### Dejavniki, ki določajo/vplivajo na izbiro oblike interaktivnega timskega pouka:

1. Potrebe in značilnosti dijakov (kot posameznikov in skupin): predznanje in interesi, učni stili ipd.; »nemirni« *proti* »zaspani« razredi;
2. Značilnosti in potrebe učiteljev v timu: zelo sorodni *proti* zelo različni učni stili;
3. Zahteve in značilnosti programov in učnih načrtov (učni cilji, didaktična priporočila): zelo strukturirane *proti* manj strukturirane učne dejavnosti;
4. Pragmatične (situacijske in materialne) okoliščine: velikost prostora *proti* glasnost dejavnosti.

### OBLIKOVANJE POUČEVALNIH TIMOV

Oblikovanje poučevalnih timov je velik izziv in naloga ključnega pomena za uspešno izvajanje in končne dosežke. Poučevalni timi bodo bolj uspešni, če bo njihova vključitev prostovoljna (t. i. **naravni** timi), ne pa obvezna oz. vsiljena (t. i. **umetni** timi). Več možnosti za uspeh imajo, razumljivo, **stalni** timi v nasprotju z **občasnimi**; za slednje je optimalna oblika timskega poučevanja t. i. gostujoče timsko poučevanje.

Sicer pa naj **oblikovanje poučevalnih dvojic/timov za ITP** usmerjajo naslednja tri **temeljna načela**:

1. **Načelo različnosti** najbolj jedrnato označita naslednja citata Obogatimo drug drugega s svojo drug(ačn)ostjo. *Paul Valéry; Če se dva, ki opravljata isto delo, ves čas strinjata, je eden nekoristen. Če pa se ves čas razhajata, sta nekoristna oba. Darryl F. Zanuck*
2. **Načelo komplementarnosti (dopolnjevalnosti):** Različne vloge posameznikov v timu – upoštevanje osebnosti posameznika;

### 3. Načelo kompatibilnosti (združljivosti, skladnosti).

#### GLAVNA VPRAŠANJA, O KATERIH SE MORATA SOUČITELJA VNAPREJ SPORAZUMETI

Empirične študije kažejo, da se morata učitelja v poučevalnem timu vnaprej sporazumeti o naslednjih vprašanjih (navedena so po zaporedju pomena oz. učinkov):

1. stališča in pogledi na izobraževanje sploh in na poučevanje,
2. urejenost učnega okolja,
3. načini vzpostavljanja discipline,
4. izbor učnih orodij,
5. sistem/pravila preverjanja in ocenjevanja znanja.

Učitelja se odločata za različne oblike ITP glede na učne cilje, upoštevaje:

- svoje osebne lastnosti,
- svoj pedagoški *credo* (prepričanja in stališča v zvezi s poučevanjem, t. i. *teaching philosophy*),
- svoje prednosti in slabosti ter
- zmožnosti, učne stile, predznanje, interese itd. svojih dijakov.

#### Priporočila in svarila za vzpostavitev poučevalnih timov:

- čim bolj stalni poučevalni timi,
- čim manj različnih poučevalnih partnerjev v istem (krajšem) časovnem obdobju (dan, teden, mesec),
- čim bolj stabilen in vnaprej določen čas za izvajanje ITP (za vse tri faze: skupno načrtovanje, skupno izvajanje, skupna refleksija/evalvacija), po možnosti v letnem urniku (tudi za skupno načrtovanje!), vendar s fleksibilno možnostjo izvedbe,
- čim manj naključnega, zadnji trenutek dogovorjenega ITP.

#### Nujni pogoji za uspešno (interaktivno) timsko poučevanje:

- poznati sebe,
- poznati partnerja,
- poznati dijake,
- (po)znati svoj predmet.

#### Primer prilagoditve splošnih priporočil za primere medkulturnega ITP pri pouku TJ:

Jedrni timi	Dodatni timi	Gostujoče poučevanje
<ul style="list-style-type: none"> <li>• čim bolj stalni</li> <li>• celoletno sodelovanje = oblikovani in aktivni skozi vse leto</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• manj stalni, vendar tudi ne povsem občasni</li> <li>• oblikovani za krajši čas, vendar za</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• časovno omejeno na 1–do 2 uri, ne zares interaktivno (eden poučuje, drugi opazuje)</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• majhno število partnerstev</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>izvajanje učnih sklopov, ne posamičnih ur (trajanje najmanj 3 ure in več)</li> <li>• fleksibilnost ciljev, vsebin, interesov itd.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>itd.</li> </ul>

POUČEVALNI TIMI		
INTERAKTIVNO TIMSKO POUČEVANJE		GOSTUJOJOČE TP (timi gostitelj-gost)
JEDRNI TIMI	DODATNI TIMI	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Stalni</b></li> <li>• <b>Celoletni</b></li> <li>• <b>Maloštevilni</b></li> <li>• Obvezno vsaj 1 JT pri ciljnem TJ, in sicer tim TU in koordinator TJ.</li> <li>• Različni učni cilji, ki pokrivajo celotni učni načrt TJ in vse inovativne pristope k poučevanju TJ, ki jih promovira projekt.</li> <li>• Različni pristopi k poučevanju, različne metode in oblike dela.</li> <li>• Različne (vse) vrste ITP</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Manj stalni</b></li> <li>• <b>Časovno omejeni, vendar najmanj v obsegu 3–6 ur</b>, in sicer <u>zaporednih</u>, če cilji ali metoda ne narekujejo drugače.</li> <li>• <b>Obvladljivo število součiteljev</b> (praviloma za medpredmetne povezave, lahko tudi pri ciljnem TJ z drugimi učitelji).</li> <li>• Izbrani učni cilji, tj. najbolj primerni za timsko poučevanje v medkulturnih timih.</li> <li>• Ustrezne metode poučevanja.</li> <li>• Ustrezne (ciljem, metodi, dijakom, učiteljem) vrste ITP.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Občasni</b></li> <li>• Običajno za 1 uro (lahko večkrat).</li> <li>• Obvladljivo število gostiteljev, ne preveč.</li> <li>• Učni cilji, izbrani na osnovi ponudbe tujega učitelja.</li> <li>• Tuji učitelj lahko poučuje samostojno ob prisotnosti slovenskega učitelja.</li> <li>• Če se odločita za ITP, je to praviloma suportivno ITP (slovenski učitelj opazuje) ali komplementarno ITP (z vodilno vlogo TU).</li> </ul>



### RAZVOJNE FAZE INTERAKTIVNEGA TIMSKEGA POUČEVANJA

- 1. Začetna faza:** Uvajalno obdobje načrtnega in sistematičnega medsebojnega spoznavanja pred začetkom izvajanja timskega poučevanja nujno vključuje tudi vzajemno opazovanje pouka in oblikovanja temeljnih dogovorov za timsko delo.
- 2. Kompromisna faza:** Obdobje iskanja in preskušanja različnih rešitev in pristopov, oblikovanja »pravil timskega dela« oz. dogovora o sodelovanju.
- 3. Sodelovalna faza:** obdobje usklajenosti; oba součitelja čutita, da »**skupaj dosežeta več, kot bi vsak sam**«.

### KOLEGIALNO OPAZOVANJE: PRIPRAVA NA ITP IN OBLIKA PROFESIONALNEGA RAZVOJA UČITELJEV

Kolegialno, medsebojno in vzajemno opazovanje (t. i. *peer observation*) pomeni, da vsak od sodelujočih učiteljev opazuje in je opazovan.

#### Zgradba kolegialnega opazovanja

- 1. korak – Predopazovalni/pripravljalni pogovor** (15–20 minut):  
Učitelja se sestane, da se pogovorita o učni uri, v kateri bo potekalo opazovanje (predstavitve učne skupine/oddelka, ciljev učne ure, pristopov in učnih metod, učnih gradiv in pripomočkov itd.; napoved možnih težav pri izvedbi, alternativnih poti ipd.)
- 2. korak – Opazovanje** (45minut):  
Učni proces je kompleksna dejavnost, v okviru katere sočasno poteka niz aktivnosti. Da bo možna za oba učitelja koristna evalvacija, naj bo opazovanje čim bolj osredinjeno (na določen element

učnega procesa oz. specifično dejavnost). Učitelj, ki opazuje uro, naj uporablja opazovalni list in si nanj beleži svoja opažanja. Učitelj, ki opazuje, se NE vključuje v učni proces!

#### 3. korak – Poopazovalni/evalvacijski pogovor

(25–45 minut):

Evalvacijski protokol: Analizo učne ure začne učitelj, ki je bil opazovan, s svojimi vtisi in komentarji o poteku/izvedbi učne ure. Učitelja, ki je opazoval izvajanje in potek pouka, povabi k analizi s konkretnimi vprašanji. Učitelj, ki je opazoval, pove svoje vtise in mnenja (začne s pozitivnimi, morebitne kritične pripombe pove konstruktivno, postavi vprašanja, ki omogočijo opazovanemu učitelju dodatne utemeljitve itd.). Opazovani učitelj se odzove na kolegove vtise in komentarje. Analizo skleneta z zamislili in identifikacijo strategij za svoje prihodnje skupno poučevanje.

### SKLEPNA MISEL

Vpeljava sistema SITP na vsešolsko raven terja od učiteljev pripravljenost na spremembe. To pomeni hoteti in znati se odreči vajenemu in utečenemu, sprejeti novo in drugačno kot izziv in priložnost za profesionalni in osebni razvoj, ne pa kot povečano tveganje in nevarnost za neuspeh. Brez občutka prikrajšanosti, brez nejevolje, kaj šele jeze pristati na spremembe v organizaciji delovnega časa in v organizaciji učnega časa. Najbolj kompleksne so gotovo prav tiste spremembe, ki zadevajo organizacijsko kulturo šole. Sistem SITP nas vodi od izoliranega poučevanja prek vmesne faze spodbujanega sodelovanja (tu smo zdaj) proti končnemu cilju, tj. spontanemu sodelovanju vseh in vsakega, v katerem posamezni učitelj lahko doseže svoje delovne cilje – in njegov dijak svoje učne – le, če jih dosega skupaj z drugimi učitelji, skupaj z dijaki, skupaj in hkrati s celotno šolo ter njenim neposrednim in širšim okoljem.